

SİRÂCÎ'NİN MANZUM KIRK HADİS TERCÜMESİ

Alim YILDIZ*

ÖZET

Arap ve İnan edebiyatında Hz. Peygamberle ilgili oluşturulan edebi türlerden biri olan kırk hadisler Türki edebiyatında da oldukça rağbet edilmiştir. Türki edebiyatında daha çok manzum şekliyle görülen bu türün önemli örnekleri bulunmaktadır.

Bu makalede kimliğini tespit edemediğimiz Sirâcî isimli şairin manzum kırk hadisi ele alınmıştır. İki bölümden oluşan makalenin ilk bölümünde Sirâcî'nin kırk hadisi incelenmiş; ikinci bölümünde ise, metnin orijinal hali verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Türki edebiyatı, şiir, Sirâcî, kırk hadis.

SİRÂCÎ'S POETİC EXPLANATION OF FORTY HADİTH

ABSTRACT

It has become traditional in eastern civilizations to produce Works containing forty hadith since the second century of the Islamic calendar. Turkish literature had yielded some outstanding examples in this tradition.

In this article, we studied Forty Hadith of Sirâcî. The article consist of two chapter. In the first chapter, we studied Forty Hadith of Sirâcî. In the second chapter, the original text of Sirâcî's Forty Hadith has been given.

Key Words: Turkish Literature, Poem, Sirâcî, Forty Hadith,

* Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi - Sivas.

GİRİŞ

Hız. Peygamber'le ilgili manzum edebî türlerden biri manzum kırk hadis tercümeleridir. Arap ve İran edebiyatlarıyla kıyaslandığında Türk edebiyatındaki manzum kırk hadis tercümelerinin çokluğu dikkat çeker. Öyle ki Müslüman milletlerin hiç birinde, büyük sanatkarlar, Türkçede olduğu kadar, manzum kırk hadis tercümeleriyle uğraşmamış ve Türkçedeki kadar bol eser vermemişlerdir¹. Hız. Peygamber'le ilgili diğer manzum edebî türlerde olduğu gibi bu türe de şairlerimiz oldukça rağbet etmişlerdir. Edebiyatımızda, XV. yüzyılda görülmeye başlayan manzum kırk hadis tercümele² günümüzde de hâlâ ürün vermeyi sürdürmektedir³.

Edebiyatımızda kırk hadis türü Arapça ve Farsça'dan yapılan tercümelerle başlamıştır; bilhassa bu konuda iki eser önemlidir. Bunlardan ilki İmam-ı Nevevî'nin mensur olarak meydana getirdiği Arapça kırk hadis, diğeri ise Molla Câmî'nin Farsça olarak kaleme aldığı manzum kırk hadistir. Özellikle Molla Câmî'nin manzum tercümesi Ali Şir Nevâî'den başlayarak Fuzulî, Nâbî gibi birçok şairimiz tarafından Türkçeye aktarılmıştır⁴.

Her ne kadar manzum kırk hadis tercümele⁵ sayı itibariyle tam olarak tespit edilememişse de bir fikir vermesi açısından yüzyıllara göre bir tasnif yapılabilir⁵.

XV. asırda meydana getirilen manzum üç tane manzum hadis tercümesi bulunmaktadır. Bunlar 1412'den sonra yazıldığı düşünülen Kemal Ümmî (ö. 1475)'nin [Kırk Armağan], İlahî mahlasını kullanan Şeyh Abdullah (ö. 1491)'ın bir kırk hadisi ile Ali Şir Nevâî (ö. 1501)'nin Molla Camî (ö. 1492)'den tercüme ettiği manzum kırk hadisidir.

* Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Edebiyatı Öğretim Üyesi.
¹ Arap ve İran edebiyatında yapılan Kırk Hadis çalışmaları ile ilgili bkz. Abdülkadir Karahan, *İslam-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*, Ankara 1991.
² Kırk hadislerle ilgili geniş bilgi için bkz. Abdülkadir Karahan, *a.g.e.*
³ Bkz. Bilal Kemikli, *Türk İslam Edebiyatı Giriş*, Bursa, 2010, 128; Mustafa Özçelik, "Çağdaş Edebiyatımızda Manzum Hadisler", *Diyanet Aylık Dergi*, Şubat 2011, Sayı: 242, s.54-55.
⁴ Bu eserin Türkçe çevirileri için bkz. Ahmet Sevgi, *Molla Câmî'nin "Erba'in"i ve Manzum Türkçe Tercümele⁵*, Konya 2000.
⁵ Bu tasnifle ilgili bkz. Abdülkadir Karahan, *a.g.e.*, s. 131-301; Selahattin Yıldırım, *Osmanlı'da Kırk Hadis Çalışmaları*, İstanbul 2000, s. 97-191.

Türk edebiyatının altın çağı olan XVI. asırda, biraz da Molla Camî'nin tesiriyle, kırk hadis türünde bir artış görülmektedir. Bu yüzyılda on üç adet manzum hadis tercümesi yapılmıştır. Önemli kırk hadis yazarları şunlardır: Hazînî, Usûlî, Emîr Muhaddis Mukaddes, Merdümî, Nev'î, Abdülmecid b. Nasûh, Âşık Çelebi, Lâtîfî, Mecdî, Âlî'dir. Bunlardan Fuzûlî, Nev'î, Usûlî, Âlî gibi şâirlerin manzum tercümeleri oldukça dikkat çekicidir.

XVII. asra gelindiğinde manzum kırk hadis türünde bir önceki asra göre bir duraklama görülmektedir. Bu yüzyılda yapılmış yedi tane manzum kırk hadis tercümesi vardır. Bu tercümeler; Seyyid Kadri, Hâkânî, Feyzî-i Kefevî, Kemâleddin Mehmed, Fethî-i Karamânî, Âmikî ve Okçuzâde Mehmed isimli şairler tarafından kaleme alınmışlardır.

XVIII. asra ait sekiz adet manzum tercüme bilinmektedir. Bu tercümeler; Hasan b. Ali, Urfalı Nabî, Osmanzâde Tâib, İsmail Belîğ, Antakyalı Münif, İbrahim Hanif, Nüzhet Ömer ve Müfid İsmail tarafından yapılmıştır.

Köstendili Süleyman Şeyhî, Hikmet ve Tayyibzâde Mehmed Zühdi ise XX. asırda kırk hadis tercümesi yapan üç şairdir.

Bunların dışında hangi asırda yaşadığı bilinmeyen Vehbî isimli bir şairle kim tarafından yazıldığı tespit edilemeyen üç ayrı manzum tercüme daha bulunmaktadır.

XX. asırda bu türde eser veren şair yok denecek kadar azdır. Enver Tunçalp'ın 1001 hadis tercümesi ile Necip Fazıl'ın *Esselam* isimli kitaplarında yer alan manzum 101 hadis tercümesi bu asırda kaleme alınan tercümelere aittir. Bu iki tercüme diğer hece vezniyle yapılmış olmaları yönünden diğer yüzyıllardaki tercümelere farklıdır.

XXI. yüzyılda yapıldığı bilinen manzum tek tercüme ise Alim Yıldız'a aittir⁶.

Sirâcî'nin Manzum Kırk Hadis'i

Sivas Ziyabey Kütüphanesi no: 57'de kayıtlı bir mecmua içerisinde yer alan bir manzum kırk hadis tercümesi bulunmaktadır. Toplam yedi varaktan müteşekkil olan bu tercüme, Sirâcî mahlasını kullanan bir şaire aittir.

⁶ Bkz. Alim Yıldız, *Kırk Hadis*, Sivas 2006.

Şuarâ tezkirelerinde Sirâcî mahlasını kullanan üç şaire yer verilmektedir⁷. Bunlardan ilki 1363’de doğan ve 1453’te vefat eden Fatih’in de hocası olan müderris Sirâceddin Mehmed Efendi’dir.

Divân-ı Humâyun hocalarından kadı Antepli Sirâceddin Efendi ise Sirâcî mahlasını kullanan bir diğer şairdir. 1759’da İstanbul’da vefat etmiş ve Vefâ’da medfundur⁸.

Sirâcî mahlasını kullanan bir diğer şair ise Sultan I. Ahmed (ö. 1617) döneminde yaşamış olan Germiyanlı Sirâcî Çelebi’dir.

Tezkirelerde verilen bilgilerden bu şairlerin kırk hadis tercümesi yaptığına dair bir kayıt bulunmamaktadır. Yazma kütüphanelerinde yaptığımız araştırmalarda da Sirâcî adına kayıtlı herhangi bir esere tesadüf edilememiştir.

Bu yüzden makalemize konu olan Sirâcî’nin kimliği hakkında şu an için bir şey söyleyebilmemiz de mümkün gözükmemektedir. Bununla birlikte metinde kullanılan kelimelerden yola çıkarak, şairin XV veya XVI. yüzyılda yaşadığı söylenebilir. Eğer bu eser Sirâcî mahlasını kullandığını bildiğimiz bu üç şairden birine aitse, Fatih’in hocası olan Sirâceddin Mehmed Efendi’ye ait olmalıdır.

Aruzun “Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün” kalıbıyla ve mesnevî nazım şekliyle yazılan bu tercüme şair tarafından Mustafa isminde bir paşa için kaleme alınmıştır.

Kendi içerisinde üç ana kısımdan oluşan bu tercüme, kırk hadis tercümelerine kadar bir 40 beyitlik bir giriş, 80 beyitlik kırk hadis tercüme kısmı ve 15 beyitlik bir sonuç kısmından oluşmaktadır.

Besmeleyle eserine başlayan şair hamdele kısmında Allah’ın nimetlerini saymaktan aciz olduğunu itiraftan sonra salveyle devam eder. Kırk hadis tercümelerinin yapılmasına sebep olan, “Ümmetimden herkim dinî işleriyle ilgili kırk hadis ezberlerse..” diye başlayan hadise⁹ telmihte bulunarak, kıyamet gününde şefaate edeceği inancıyla kırk hadis tercümesini meydana getirdiğini söyler.

⁷ Bkz. Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, (hzl. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı) Ankara 2001, C. I, s. 417. *Sicill-i Osmânî*, C. III, s. 10.

⁸ Bkz. Sadık Erdem, *Râmiz ve Âdâb-ı Zurâfâsı*, Ankara 1994, s. 157-158.

⁹ Benzer hadisler için bkz. Aclunî, *Keşfü’l-hafâ*, II/246, Hadis no: 2465; Suyûtî, *Câmiü’s-sagîr*, II/524, Hadsî no: 8636-8637.

*Her ki z abt eyler hadîs-i erba'în
Lâ cerem 'afv eder anı ol Mu'în*

*Hem rivâyetdir ki der Şâh-ı enâm
Erba'îni kim ki hıfz etse tamâm*

*Hûb şûretlerde şekl olur cemî'
İssına olur kıyâmetde şefî'*

Bundan sonra Türkçe bir kırk hadis tercümesi meydana getirdiğini söyleyen şair, kaleme almış olduğu bu tercümede yer alan hadislerin Buharî ve Müslim'den alındığını söyleyerek, her hadisi iki beyitle tercüme ettiğini ifade eder.

*Pes Buhârî ile Müslim'den şarîh
Erba'în aldım bi-isnâdin şahîh*

*Her hadîsi iki beyt-ile ey cân
Nazm edüp kıldım me'ânisin beyân*

Şâir, hadisleri Buharî ve Müslim'den aldığını söylemesine rağmen bu hadislerden bir kısmı ifade olunan kaynaklarda yer almamaktadır. Bununla birlikte, tercümede kullandığı hadislerin sahih hadis kaynaklarından olması Sirâcî'nin hadis ilmine vukufiyetini göstermektedir.

Bundan sonra tercümeyle başlayan şair, önce hadisin Arapça metnini verdikten sonra, iki beyitte tercümesini yapmıştır. Şairin tercümesini yaptığı hadislerin tamamına yakını ahlaka ait hadislerdir.

Şairin tercüme ettiği ilk hadis “Allah, suretlerinizi ve mallarınıza değil, kalplerinize ve amellerinize bakar” hadisi, son hadis ise, “Mü'min, komşusu açken kendi karnını doyurmaz” hadisidir.

Bundan sonra on beş beyit tutarındaki son kısma geçen şair,

*Hış tamâm etdim hadîs-i erba'în
'Avn edüp ben bendesine ol mu'în*

beytiyle dua faslına başlar. Okuyucudan dua talebinde bulunan şair, mahlasını da bir beyitte şöyle anar.

*Kim ki bu nazmı görürse ey Hudâ
Aña ilkâ et k'ede baña du'â*

*Ben Sirâcî kul için her şâliha
Fetih-i ilhâm ed k'okuya Fâtihâ*

Bazı aruz kusurları olmakla birlikte dil rahat anlaşılabilir bir sadeliktedir.

Sonuç

Kimliğini ve ne zaman yaşadığını tam olarak tespit edemediğimiz Sirâcî mahlasını kullanan şairin kaleme almış olduğu bu manzum kırk hadis tercümesi literatürde şimdiye kadar bilinmeyen bir tercümedir.

Şair, hadis tercümelerine geçmeden önce 40 beyitlik bir giriş yapmış ve bu kısımda eserini kimliğini tespit edemediğimiz Mustafa Paşa için kaleme aldığını söylemiştir. Tercümenin metodundan da bahseden şair, her bir hadisi iki beyitle tercüme ettiğini ve tercüme esas aldığı hadislerin Buharî ve Müslim'de yer aldığını söylemiştir. Kullandığı hadislerin kaynaklarıyla ilgili yaptığımız araştırmada bu hadislerden 17 tanesinin Buharî ve Müslim'de yer aldığı diğer 23 hadisin ise Tirmizî, Ebû Dâvud, Taberânî, Beyhakî, Kuzaî gibi farklı hadis kaynaklarında bulunduğu tespit edilmiştir. Tercümede yer alan 16. ve 37. Hadisler, hadis kaynakları içerisinde bulunmamıştır. Bunlardan ilki Mevlanâ'nın Mesnevi'sinde, diğeri ise Molla Camî'nin kırk hadisi içerisinde yer almaktadır.

Her bir hadisi iki beyit ile tercüme eden şair, tercümelerden sonra 15 beyitlik bir dua kısmında mahlasını da söylemiştir. Bu itibarla eser, toplam 135 beyitten meydana gelen bir mesnevidir.

Tercümenin dili oldukça sadedir. Bazı aruz kusurları bulunmasına rağmen şiir açısından da başarılıdır.

Metin¹⁰

¹⁰ Sivas Ziyabey Kütüphanesi, no: 057, yk. 199b-206a.

Bismillâhirrahmânirrahîm
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Hamdle her kim éder-ise iftitâh
Bulısar ol işde ey tâlib necâh

Hamdle olmasa bir emre ibtidâ
Ebter olur dër çü Faır-i enbiyâ

İmdi ben hamd-ile bünyâd eyledim
Kavlimi bu resme âbâd eyledim

Şad hezâr el-hamdü li'llâh ey qarîb
Kim bize kıldıñ bu îmânı naşîb

Bunda ma'mûr ét adıñla sînemi
'Âkıbet anıñla hatm ét bu demi

Cümle îmân ehli-y-ile ey Mu'în
Müstecâb ét yâ îlâhe'l-'âlemîn

Ey Hudâ kim derkine yetmez 'uqûl
Bulmaz ol maqşûda minhâc-ı vüşûl

Ey bütün âfâkı takvîm eyleyen
Kamu bu erzâkı taqsîm eyleyen

Her ne k'oldı bize ni'metden 'aâtâ
Pes bi-lâ işhâk olubdur ey Hudâ¹¹

Kâbiliyyetden ne verdi ey Vedûd
Kim 'ademden geldi bu nâzik vücûd

¹¹ "İshâk" kelimesi anlama uymamakta olmasına rağmen, başka türlü okumaya müsait değildir.

Anda bir cevher kuduñ kim adı rûh
Nuṭṭ-ıla buldı kamu şeyden vuzûh

Pes ni'am deryâsına yokdur kenâr
Lîk kankı birisin edem şümâr

200a 'Aklı mı zıkr eyleyem ya cânı mı
Kalbi mi ya ni'met-i îmânı mı

Haşre dek şükr etse kul bî-inşırâm
Edemez bir ni'metiñ şükrün tamâm

Çün maḳâm-ı 'acze vardım Rabbenâ
Şıdk-ile dedim ki lâ uḥşî senâ¹²

Hem hezârân eş-şalâtü ve's-selâm
Cân u dilden vâsıl olsun müstedâm

Rûh-ı pâk-i Mustafâ'ya ey 'Alîm
Mâ serâ fi'l-kevni eṭrâfe'n-nesîm¹³

Ṭâhirîn eşhâb hem ey Girdigâr
Bi'l-ḥuşûş aralarında Çâr-yâr

Ba'd ez-ân ey nüktedân-ı pür-uşûl
Sen muḥakkak bil ki demişdir Resûl

Her ki zabṭ eyler ḥadîs-i erba'în
Lâ cerem 'afv eder anı ol Mu'în

Hem rivâyetdir ki der Şâh-ı enâm
Erba'îni kim ki ḥıfz etse tamâm
Ḥûb şûretlerde şekl olur cemî'

¹² Senin övmekle bitiremem.

¹³ Yeryüzünde Meltem rüzgârı esmeye devam ettiği sürece.

İssına olur kıyâmetde şefî'

İşid imdi çil hadîşi ey benâm
Nazm édüp Türkçe çün verdim nizâm

Şerh gibi düşdi bu Türkî hemîn
Al bu deryâdan şehâ dürr-i şemîn

Ben ne kemterün ki urdum aña dest
Ne dedim 'ayıq mıyım ben yâ hû mest

200b Çünki güftârı durur Peygâmberiñ
O belâgat kânı 'âlî serveriñ

Ol şehiñ kim Haq aña etdi hitâb
Lâyık-ıdı verdi bir mu'ciz kitâb

Ki ins ü cin cem' olsa ola muhâl
Demeyeler aña beñzer bir maqâl

Lâyık olmasa bu takrîbe Resûl
Haq anı pes nite edeydi kabûl

Bu şıfatlu şâhiñ uş fikrindeyim
Kim ne haddim var ki sözün añlayım

Lîk baña luţf édüp verdi dilek
Zâyi' olmadı çü sa'y etdim emek

Himmet édüp dile uşdı bâb-ı ferh
Ki erba'ın eyledim Türkçe şerh

Hâzret-i Pâşâ'ya bu bir tırfadır
Âşaf-ı a'lâya ya'nî tuhfedir
'Adl-mülkidir haşâyilde melek

Fazlı fülkidir fe'ânilde felek

Yüzi ħurşid-i münevver kıddi tûb
Kahr-ı çevgânına her baş oldu tob

Muştafâ'dır nâmı Hârûn'ı vezîr
Sırr-ı tedbiriñ rumûzundan ħabîr

Etmedi düşmâna emn dosta ħayf
Kıomadı Ayas'a resm ü nâm-ı keyf

Pes Buħârî-y-ile Müslim'den şarih
Erba'în aldım bi-isnâdin şahîh

201a Her ħadîsi iki beyt-ile ey cân
Nazm edüp kıldım me'ânîsin beyân

Cem' edüp anları yazdım bir kitâb
Uş derim vallâhü a'lem bi's-şavâb

1.

إن الله لا ينظر إلى صوركم وأموالكم ولكن ينظر إلى قلوبكم وأعمالكم

[Allah, suretlerinizi ve mallarınıza değil, kalplerinize ve amelleri-
nize bakar]¹⁴

Ĥaħ nazargâhı 'ibâdetde 'azîz
Pâk dillerdir hem a'mâl-i temîz

Şanma şûret naħşına ey mu'teber
Yâĥu genc ü mâla Ĥaħ eder nazâr

2.

من أعطى الله ومنع الله وأحبَّ الله وأبغض الله فقد استكمل إيمانه

¹⁴Müslim, IV/1986, Hadis no: 2567.

[Her kim Allah için verirse, Allah için engeller ve Allah için sever ve Allah için buğzederse imanını tamamlamış olur.]¹⁵

Her kim étدی vech-i yârim'çün 'atâ
Men' édüp hem Tengri'den umdı rızâ

Sevdi hem buğz étدی anıñ'çün hemîn
Kâmil oldı anuñ îmânı yaqîn

3.

يشب ابن آدم ويشب له خصلتان الحرص وطول الأمل

[İki özellik insanoğlunu gençleştirir: hırs ve çok (yaşama) isteği.]¹⁶

Âdem oğlı pîr olur der-zamân
Lîkin iki hû olur anda civân

201b Bu ikidir kim bozar yüz biñ 'amel
Birisi hırş u biri tûl-ı emel

4.

خصلتان لا تجتمعان في مؤمن البخل وسوء الخلق

[İki haslet vardır ki bir mü'minde asla beraber bulunmazlar: Cimrilik ve kötü ahlâk.]¹⁷

Mü'min olan kişide iki hışâl
Cem' olmaz dedî ol Şâh-ı cemâl

İkiniñ biri nekeslikdir 'ayân
Birisi bed hulkdur ey yâr-i cân

5.

لا يؤمن أحدكم حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه

¹⁵ Tirmizî, Kıyâmet, Hadis no: 60

¹⁶ Müslim, II/724, Hadis no: 1047 (Farklı lafızla).

¹⁷ Buharî, *Edebü'l-müfred*, s. 106, Hadis no: 282.

[Sizden biri kendi nefsi için sevdiğini, mü'min kardeşi için de sevmedikçe hakiki mü'min olmaz.]¹⁸

Mü'min olmaz birîñüz bulmaz maħal
Âsumâna ere ger 'ilm ü 'amel

Tâ karındaşın göre öñden şoña
Cânna sevdiğini seve aña

6.

من أبطأ به عمله لم يسرع به نسبه

[Bir kimseyi ameli yavaşlatmıssa, nesebi süratlendirmez]¹⁹

Ey Süreyyâ-ţâli' u ferħunde-fâl
Vey dil-efrûz-ı e'âlî pür-kemâl

Aşşı étmez şöyle bil ey pür-ħaseb
Kim günahkâr olana 'Âlî neseb

7.

المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده

[Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kim-sedir.]²⁰

202a Müslim oldur ki dedî Şâh-ı vücûd
Nûr-ı çeşm-i kalb-i erbâb-ı su'ûd

Kim zebânından elinden her zamân
Şâkir ü sâlim ola her Müslimân

8.

من لم يشكر الناس لم يشكر الله

¹⁸ Buhârî, I/14, Hadis no: 13.

¹⁹ Müslim, IV/2074, Hadis no: 2699.

²⁰ Buhârî, I/13, Hadis no: 10.

[İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a da şükretmez]²¹

Her ki iyilik luḫfunı şükr étmeye
Ni'met ü iḫsânını zıkr étmeye

Şükr étmez Girdigâr'ı ol seîm
Lâyıḳ olur aña demeklik leîm

9.

من لا یرحم الناس لا یرحمه الله

[Allah, insanlara acımayanlara, merhamet etmez]²²

Her kimiñ kim ḫalka yoḳdur raḫmeti
Öz eliyle verdi câna zaḫmeti

Zire kim raḫm étmez aña Girdigâr
Dest-gîr olmaz aña Perverdigâr

10.

لعن عبد الدينار لعن عبد الدرهم

[Dirhem ve dinarın esiri olana lânet olsun]²³

Zemm édüp dünyâya meyl édenleri
Dédi ol iki cihânıñ Serveri

Sîm ü zer derdine her kim 'abd olur
Dûr olur raḫmetden velî sa'd olur²⁴

11.

دم على الطهارة يوسع عليك الرزق

[Temizliğe devam et ki rızkın artsın]²⁵

²¹ Ebû Dâvûd, Edeb, Hadis no: 11.

²² Buharî, VI/2686, Hadis no: 6941.

²³ Tirmizî, IV/587, Hadis no: 2375.

²⁴ Mısranın başka türlü okunmaması mümkün değildir fakat anlamda problem vardır.

Ṭâhir ol dâim ṭahâretten murâd
Yâ vuzûdur yâhju ıslâh-ı fesâd

202b Et ki rızkıñ vâsi' ola hem dañi
Sa'y édüp saña érişe ey añî

12.

لا يلدغ المؤمن من جحر واحد مرتين

[Mü`min, bir yılan deliğindeniki defa sokulmaz]²⁶

Şoqsa bir yerden kişiyi Şâhmerân
Cân ol yerden éder dâim nifâr²⁷

Ya'ni mü'min görse bir işden zarar
'Avdet étmeyüp éde andan hâzer

13.

العدة دين

[Söz borçtur]²⁸

Va'de éderseñ vefâ ét va'deye
Naqz édüp 'ahdüñe şalma va'deye

Zire bu ekvâna véren hüsñ-i zeyn
Va'de borç olur dedî ey nûr-ı 'ayn

14.

المجالس بالأمانة

[Meclisler emanettir]²⁹

²⁵ Alauddîn Ali el-Muttakî, *Kenzü'l-ummâl*, Beyrut 2004, C. XVI, s. 54, Hadis no: 44147.

²⁶ Buharî, VII, Hadis no: 103.

²⁷ Kafiyyede problem var

²⁸ Taberânî, *Mu'cemü'l-ıvsât*, IV/23, Hadis no: 3513.

²⁹ Ebû Dâvud, IV/369, Hadis no: 4869.

Sırr-1 şandukın açıp fâş étme vaz
Ne işitseñ söyleme ger çok u az

Hem mecâlis naqlin étme ey mekîn
Bâri bir meclisde olsuñ ol emîn

15.

المستشار مؤتمن

[Kendisiyle istişare edilen kimse güvenilir kimsedir]³⁰

Düşmanıñ danışsa saña bir işi
Ko 'adûluk hâlin ol dem ey kişi

Uş şavâbın bildir aña [ey] nigâr
Çün emîn olmak gerekdir müsteşâr

16.

السماح رباح

[Müsamahakarlık kazançlıdır]³¹

203a Hem geñez ol olma işiñde 'anîd
Şatım u alımda olmağıl şedîd

Ger müsâmiñ olsañ u işin ziyân
Ol semâhat-birle aşşıdır 'ıyân

17.

الدين شين الدين

[Borç, dinin ayıbıdır]³²

Borc edinme ger edinirseñ i yâr
Ödemek ardınca ol sen zînhâr

³⁰ Ebû Dâvud, Edeb, Hadis no: 114.

³¹ Mevlanâ, *Mesnevî*, VI, 3572.

³² Kuzâi, *Müsnedü's-şihâb*, I/53, Hadis no: 31.

Zire diniñ çehresini tîğ-1 deyn
Cerh'êder ya'ni ki vèrir 'ayb u şeyn

18.

القناعة مال لا ينفد

[Kanaat tükenmez bir sermayedir]³³

Hem kanâ'at dâmenin algıl ele
Çün dükenmez mâldır yüz biñ yıla

Ağniyâ katında bu mefnâdurur
Ma'rifet ehline hoş ma'nâdurur

19.

الصباح تمنع الرزق

[Sabah uykusu rızka engeldir]³⁴

Ey mu'allim ehline olan nedîm
Bülbül-i gülzâr-1 dil tab'-1 selîm

Şubh-dem def' eyle gözden lahız-1 hâb
Tâ ki men' olmaya rızk-1 müste'âb

20.

آفة السماع المن

[Cömertliğin afeti başa kakmaktır]³⁵

203b Ger kerem étseñ semâh-ile i cân
Minnet étme k'aşşıya vèrir ziyân

Nitekim 'aql âfet-i cennetdürür
Âfet-i luţf u kerem minnetdürür

³³ Buharî, VII/130, Hadis no: 214.

³⁴ Ahmed b. Hanbel, I/73, Hadis no: 530.

³⁵ Taberânî, *el-Mucemü'l-kebir*, III/68, hadis no: 2688.

21.

السعيد من وعظ بغيره

[Mutlu, başkasından ibret alan kimsedir]³⁶

Ger dilerseñ ki olan merd-i sa'îd
Râhat olasıñ cihânında mezîd

Mütta'iz ol gayriden al 'ibreti
Görme cânında belâ vü hasreti

22.

كفى بالمرء إثماً أن يحدث بكل ما سمع

[Her duyduğunu söylemesi kişiye günah olarak yeter.]³⁷

Kişiye yeter günâh u iki yol
Kim her işitdüğünü söyleye ol

Fikr edüp gözleme aşşuya ziyân
Söyleme işitdüğün aşşu ziyân

23.

كفى بالموت واعظاً

[Öğüt verici olarak ölüm yeter]³⁸

Kişiye ölüm yeter vâ'iz nezîr
Çamı bu ma'niden olanlar ħabîr

Çün yakîn ola saña senden memât
Hâ deyince erişüp gider ħayât

24.

خير الناس من ينفع الناس

³⁶ Müslim, IV/2037, Hadis no: 2645.

³⁷ Müslim, I/10, Hadis no: 5.

³⁸ Beyhakî, Şu'abü'l-îmân, VII/353, Hadis no: 10556.

[İnsanların hayırlısı insanlar için faydalı olandır]³⁹

204a Ey me‘âniden beyân eden hümâm
Mantukımdan aňlayan remz-i kelâm

Hayr-i nâs olmak dilerseñ ser-firâz
Halka nef‘iñ ermege sa‘y et dirâz

25.

إن الله يحبّ السهل الطلق

[Allah, hatırşinas ve güler yüzlü kimseyi sever]⁴⁰

Ey baňa çeşm-i başiretle bakan
Hem bu dürri cân kulağına dağan

Ger her işinde geñez olsañ münib
Olasın Perverdigâr’a sen habib

26.

تهادوا تحابوا

[Hediyeleşin ki birbirinize sevgi artsın]⁴¹

Yâr-ile olmak dilerseñ yâr-i cân
Arañızda dâyim olsun armagan

Dostuňa olmayıcağ senden ‘aâtâ
Sevgi umma kim olur ‘ayn-ı haâtâ

27.

اطلبوا الخير عند حسان الوجوه

[Hayrı, güzel yüzlülerde arayınız]⁴²

³⁹ Taberâni, *el-Mu‘cemü’l-‘evsât*, VI/58, Hadis no: 5787.

⁴⁰ Beyhakî, *Şu‘abü’l-‘imân*, VII/254, Hadis no: 8055.

⁴¹ Buharî, *Edebü’l-müfred*, s. 208, Hadis no: 594.

⁴² İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, VI/208, Hadis no: 141-2.

Ĥâcetiñ olursa ey ehl-i edeb
Meh-liqâlardan ed anı sen taleb

Zîra kim sulţân-ı şer'-i mühtedî
Ĥûblar katında ĥayr isteñ dèdi

28.

زر غبًا تزدد حبًا

[Seyrek ziyaret et ki, daha çok sevilesin]⁴³

Gâh geh dosta buluş étme cefâ
Tâ mezîd ola muĥabbet ber-şafâ

204b Ne kesil kim dostuñ andan üşenir
Ne mülâzim ol ki nâgeh uşanır

29.

طوبى لمن شغله عيبه عن عيوب الناس

[İnsanların ayıbı yerine kendi ayıbıyla uğraşana ne mutlu.]⁴⁴

Zî-beşâret ol kişîye kim hemîn
Kendi ĥâlinde olup ĥıfz êde dîn

'Aybı meşğûl êde anı ey peder
Ëllerin 'aybından ola bî-ĥaber

30.

الغني اليأس مما في أيدي الناس

[Zenginlik, başkasının elindekinden umut kesmedir]⁴⁵

Ey ma'ârifden açan bâb-ı fütûĥ
İç bu câmı kim budur şahâ-yı rûĥ

⁴³ Beyhakî, *Şu'abü'l-îmân*, VI/328, Hadis no: 8371.

⁴⁴ ed-Deylemî, *el-Firdevs*, Beyrut 1986, II/ 447, Hadis no: 3929.

⁴⁵ Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 326.

Ger ğınâ bulmağ dilersen ğâce var
Ħalk elinden kes ümîdin bul vağâr

31.

من حسن إسلام المرء تركه ما لا يعنيه

[Malayaniyi terk etmesi kişinin Müslümanlığının güzelliğinden-
dir.]⁴⁶

Kendüye yarar işi bilse kişi
Ħüsn-i islâmından olur bu işi

Zîre ğâlin bilmeyen bî-ma'nidir
Ķo anı terk et ki mâ-lâ ya'nidir

32.

ليس الشديد بالصرعة إنما الشديد الذي يملك نفسه عند الغضب

[Pehlivan, güçlü insanların sırtını yere getiren değil, kızgınlık
anında gazabını yenendir]⁴⁷

Hem bahâdır oldurur ey kân-1 sır
Kim ğazab yağın çekiciñ nefse ur

205a Ķuvvet ü zaĥm ıssına ey nev-civân
Ħâline bakup demegil pehlevân

33.

ليس الغني كثرة العرض إنما الغني غني النفس

[Gerçek zenginlik mal çokluğunda değil, göz tokluğundadır]⁴⁸

Hem ğanîden mâl-dâr olmaz ğaraz
Ne Ķadar cem' etse esbâb u 'araz

⁴⁶ Tirmizî, VIII/294, Hadis no: 2239.

⁴⁷ Buharî, V/2267, Hadis no: 5763.

⁴⁸ Müslim II/726, Hadis no: 1051.

Bî-'arûz olup olandır göñli pây
Cins-i 'âlidir o cevher-gûne tay

34.

الكلمة الطيبة صدقة

[Güzel söz sadakadır]⁴⁹

Hem eyâ dâna-yı ma'nî bâk-i 'aql
Bil ki 'âlem serverinden oldı naql

Bir kişiye söyleseñ şîrîn kelâm
Pes taşadduğ etmiş olursuñ tamâm

35.

الجنة تحت أقدام الأمهات

[Cennet, annelerin ayakları altındadır.]⁵⁰

Gel eyâ dürdâne-i baħr-i muħîṭ
Anañ ayağına yüzüñ et basîṭ

Veyl aña kim ana göñlün etdi hest
Ayağı altındadır çünkim behîṣṭ

36.

النظرة سهم مسموم من سهام إبليس

[Kaçamak bakış, şeytanın oklarından zehirli bir oktur]⁵¹

Nazra-ı gözden şaķın ey nev-bahâr
Niye degse bozar ol o demde var
Ağulı seħmidürür şeyṭanıñ ol
Bulmasun her giz göñül mülkine yol

⁴⁹ Buharî, III/1090, Hadis no: 2827.

⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, III, 429 (Farklı lafızla)

⁵¹ Hâkim, el-Müstedrek, IV, 314.

37.

العلم لا يحلّ منعه

[İlmin, başkasından esirgenmesi helal olmaz]⁵²

205b 'İlm taḥşîl eyleyen kişiye men
Mâni' olma k'olmaz ol yolu kesen

Buḥl' eden 'ilminde pes bulmaz kemâl
'İlmi men' etmek daḥi olmaz ḥelâl

38.

كثرة الضحك تميت القلب

[Çok gülmek kalbi öldürür.]⁵³

Ey ḥarîdâr-ı ḥakâyık pür-uşûl
Çok ḥandân olma çün dedî resûl

Çok gülmek yürek öldürür ḥakîk
Ya'ni ḡâfil eder ey yâr-ı şadîk

39.

البلاء مؤكل بالمنطق

[Belâ, söze vekil kılınmıştır]⁵⁴

Sözi bilip söyle ey yol izleyen
Râst oḡ atar nişâmı gözleyen

Dîniñe vèr şamt u 'uzletden cilâ
Çünkü dilüñle müekkildir belâ

40.

لا يشبع المؤمن دون جاره

⁵² Molla Camî, Kırk Hadis, no: 34.

⁵³ Buharî, *Edebü'l-müfred*, s. 98, Hadis no: 252-253.

⁵⁴ Molla Camî, Kırk Hadis, no: 38.

[Mü'min, komşusu açken kendi karnını doyurmaz]⁵⁵

Mü'min olan kendi dođ olup dađı
Koñşusını aç komaz ey ađı⁵⁶

Bundan egri iş ola nola pür-in'ivâc
Kim kişi doç ola koñşısı aç

Hoş tamâm étdim hadîs-i erba'în
'Avn édüp ben bendesine ol mu'în

206a 'Arz édüp varam saña ey ehl-i dîn
Kâşırım çün nola taqşîr étse dil⁵⁷

'Aczimi hoş bilirem ey mu'tedâr
Lîk bunda bir münâsib nükte var

Budur ol kim bir adım-ı bî-araf
Muşhafîñ kurbıyla kesb étđi şeref

Çün aña cild oldı ta'zîm étđiler
Yüze sürüp anı tekrîm étđiler

Pes bu nazmı nûr-ı güftâr-ı Resûl
Âfitâb-ı rûh étđi bî-ufûl

Deldi aşmağına güllâb eyledi
Ehl-i dil câmına cüllâb eyledi

Şöyle meşhûn oldı ma'zında fûnûn
Kim kılar destânı (?) zebûn⁵⁸

⁵⁵ Buharî, *Edebü'l-müfred*, s. 52, Hadis no:112 (Farklı lafızla)

⁵⁶ Beytin vezni bozuk.

⁵⁷ Kafiye de problem var.

⁵⁸ Kelime okunamamıştır.

Bu söze vâkıf olundı ben ğubâr
Umarım ki luţf éde ol nâm-dâr

Bir du‘â-y-ile beni eyleye yâd
Hâzırın véren kuli etmeye yâd

Kim ki bu nazmı görürse ey Hudâ
Aña ilkâ ét k‘ede baña du‘â

Ben Sirâcî kul için her şâliha
Fetĥ-i ilhâm ed k‘okuya Fâtiha

Baňa senden luţf u iĥsân isteye
Bu yazuklı kula ğufrân isteye

Dili ĥurrem cârı mesrûr eylegil
Cümlemüzi kamu menfûr eylegil

Vér bize ‘ayn-ı ‘inâyetden yakîn
Kıl bizi şeytân şerrinden emîn